

7-17-VUOTIAIDEN TERVEYDEN EDISTÄMINEN JA SUUN TERVEYSTARKASTUS

YLEIS-TAVOITTEET	<ul style="list-style-type: none"> - Määräaikainen suun terveystarkastus järjestetään järjestelmällisesti ensimmäisellä, viidennellä ja kahdeksannella luokalla, samoilla luokilla on myös laajat terveystarkastukset. Lisäksi purennan seurannan vuoksi tarkastetaan kolmasluokkalaiset tai lapset ennen toista vaihduntaa. Opiskelijoille on yksilöllinen käynti. - Vanhempien osallistaminen - Sujuva moniammatillinen yhteistyö kouluterveydenhuollon ja opiskeluterveydenhuollon kanssa - Lasten ja nuorten suun terveyden ylläpito ja edistäminen. Koululainen toteuttaa tarpeellista omahoitoa: <ul style="list-style-type: none"> o vesi janojuomana o napostelun välttäminen, ravinnon nauttiminen suunnitelluilla aterioilla ateriarytmi (5x/pv) o virvoitusjuomien ja energiajuomien haittavaikutusten huomiointi. o säännöllinen hampaiden ja suun puhdistus fluoripitoisella hammastahnalla 2x/pv (fluoripitoisuus vähintään 1100 ppm) o ksylitolituotteiden käyttö 5 g/pv. - Yhteisöllinen terveyden edistäminen ja yhteistyö kouluyhteisön kanssa. Vaikutetaan siihen, että kouluun ei saa tuoda eikä koulussa myydä virvoitusjuomia, makeisia tai muita hampaille vahingollisia tuotteita. <i>(Makeiset ja virvoitusjuomat kouluissa ja oppilaitoksissa; Opetushallituksen tiedote 2007, STM:n oppaita 2004:8; Kouluterveydenhuollon laatusuositus)</i> 	
IKÄLUOKKA	TAVOITTEET	HAMMASHOITOLA
Ensimmäinen luokka	<p>Koko ikäluokan tarkastus</p> <p>Vanhemmilla on vastuu lapsen suun terveydenhoidosta:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vanhemmat tietävät, että pysyvät hampaat puhkeavat tässä vaiheessa, he tukevat omahoitoa. - Lapsi harjaa hampaat 2x/pv fluoritahnalla (fluoripitoisuus vähintään 1100 ppm) ja vanhemmat auttavat lasta hampaiden puhdistuksessa. Vanhemmat ymmärtävät, että fluori vaikuttaa 12 tuntia. - Lapsella on koulun jälkeen mahdollisuus terveelliseen välipalaan ja janojuomana on vesi. Makeiset on keskitetty makeishetkeen ja riittävä terveyttä edistävä määrä ksylitolia on käytössä. <p>Vanhempainilta</p> <ul style="list-style-type: none"> - Osallistutaan mahdollisuuksien mukaan ja siellä kannustetaan päivittäiseen yhteiseen ateriaan ja kerrotaan mallioppimisen vaikutuksesta. Vaihtoehtoisesti vanhemmille jaetaan tiedote suun hoidosta tai hyödynnetään koulujen nettisivuja tiedon välityksessä. Sekä isän että äidin roolia korostetaan. <p><i>Yhteistyö koulun, terveydenhoitajien, oppilashuoltoryhmän kanssa yms.</i></p>	<p>Hammashoitaja/Suuhygienisti/Hammaslääkäri</p> <p>Suunhoitotottumusten arviointi ja kirjaaminen (voidaan käyttää fraaseja). Kirjataan myös äidin ja/tai isän mukana olo.</p> <p>Käynti sisältää suun tarkastuksen ja ehkäisevän hoidon:</p> <ul style="list-style-type: none"> o pysyvien hampaiden puhkeaminen, tarvittaessa kuutosten pinnoitus o kariesvaurioiden varhainen havaitseminen ja aktiivisuuden arviointi o hyväksyttävä purenta o yksilöllinen hoitosuunnitelma/terveysuunnitelma, joka sisältää omahoidon tukemisen suunnitelman (Esim: Omahoitokortti Espoo, käyttö aloitetaan jo neuvolassa). Vanhempien avuksi lapsen hampaiden puhdistukseen jaetaan tarvittaessa väritabletit. o Riskipotilas > yksilöllinen hoitoväli o Tarkastuksen seuraava ajankohta määritellään arvioimalla myös toisen vaihdunnan ajankohta o Tärkeää, että lapsi tulee kuulluksi: pyydä kertomaan tai kuvailemaan o Vanhempien vastuu: onko oikeat välineet, onko sovittu hyvät käytännöt, varmistetaan tietävätkö vanhemmat. Annetaan konkreettinen ohje: Lapsi harjaa hampaat itse aamulla heti herättyään ja vanhemmat auttavat illalla harjauksessa, jos harjaustulos ei ole hyvä, voidaan kysyä näkeekö lapsi peilin harjatessaan? o <i>lapselle tietoa netissä: wellou.fi</i>
Toinen luokka	<p>Yhteisöllinen terveyden edistäminen</p> <ul style="list-style-type: none"> - <i>Esim: Terveydenedistämistilaisuus kouluilla</i> 	<ul style="list-style-type: none"> - <i>Hammashoitaja/suuhygienisti/hammaslääkäri</i> - <i>Pesukoulu Hämeenlinna</i>

	- Suositellaan toiminnallisia menetelmiä: jossa lapset osallistuvat keskusteluun/toimintaan vertaist ryhmässä. Esimerkkinä draama-menetelmä. Yhteistyö koulun, terveydenhoitajien, oppilashuoltoryhmän, AMK-opiskelijoiden ja muidenkin kuin suun terveydenhuollon opiskelijoiden kanssa. Liitteessä käytännön esimerkkejä eri kunnista..	
Kolmas luokka/ lkä ennen toista vaihdunta-aikaa	Toiminnallisesti hyväksyttävä purenta ja tarvittaessa oikea- aikainen oikomishoito. Lapsi osaa harjata itsenäisesti hampaat 2 x vrk, tarvittaessa vanhemmat vielä tarkastavat tuloksen. Yhteistyö koulun, terveydenhoitajien, oppilashuoltoryhmän yms.	Hammaslääkäri/ Suuhygienisti/Hammashoitaja Suunhoitotottumusten arviointi, ja kirjaaminen kuten yllä Suun tutkimus/tarkastus, purenta tarkastus ja oikomishoidon tarpeen arvio. Erillinen ohje: hammaslääkärille/ suuhygienistille/hammashoitajalle mitä purennasta arvioidaan - Yksilöllinen hoitosuunnitelma/terveysuunnitelma, joka sisältää omahoidon tukemisen suunnitelman. Käytetään osallistavaa keskustelua. Jäännösplakin havainnointi > harjaustekniikan kontrolli (Esimerkki: Omahoitokortti Espoo, Pesukoulu Hämeenlinna). - Hoidosta poisjääneet; yhteys päivähoitoon ja kouluterveydenhoitoon. - Keskusteluun: Omat rahat, mihin käyttää viikkorahoja? -
Viides luokka	Koko ikäluokan tarkastus Lapsi on omaksunut terveelliset ravintotottumukset, hän syö kouluruokaa ja janojuomana on vesi. - Lapsi tietää ja osaa harjat itsenäisesti oikealla tekniikalla ja välineillä kaksi kertaa päivässä fluorihammastahnalla (vähintään 1100 ppm). - Lapsi ymmärtää mistä eroosio syntyy ja mikä on sen vaikutus. - Yhteistyö koulun, terveydenhoitajien, oppilashuoltoryhmän yms.	Suuhygienisti/ hammaslääkäri Suun hoitotottumusten arviointi, suun tarkastus - Seiskojen puhkeaminen, tarvittaessa pinnoitus - Yläkolmosten palpoinni - Jäännösplakin havainnointi > harjaustekniikan kontrolli, väritabletit, hammaslanka - Tupakka ja nuuskatuotteista kysyminen: mitä mieltä olet, miten itse toimit, käyttääkö kaveri. Materiaalia: Filha, Heli - ”erosiiviset juomat”, urheilujuomat. - Riskipotilas > yksilöllinen hoitoväli - Erillinen ohje: hammaslääkärille/ suuhygienistille mitä purennasta arvioidaan - <i>welou.fi</i>
Kuudes luokka	Yhteisöllinen terveydenedistäminen - Tilaisuudet tukevat yleistavoitteita huomioiden yläkouluun siirtymisen - Nettisivut varsinkin nuorille: www.lapsen.hampaat.fi , www.suunvuoro.fi , Suositaan elämyksellisiä menetelmiä	- <i>Shg/hammashoitaja</i>
Kahdeksas luokka	Koko ikäluokan tarkastus Nuori osaa ottaa vastuun suun terveydestä. • Hän osaa harjata hampaat ja puhdistaa hammasväli langalla. - Nuori syö kouluruokaa ja ymmärtää mitä eroosio on, hän käyttää janojuomana vettä. - ”Tuntee suunsa tilanteen” - Motivointiin voi hyödyntää teemaa: ”Puhtaalla suulla on kiva pussata” - Nuori ymmärtää tupakan, nuuskan, alkoholin vaikutukset suun terveydelle (tukee laajoja terveystarkastuksia) - Nuori tietää suun alueen lävistysten riskeistä ja osaa huomioida suun	Suuhygienisti/hammaslääkäri Suun hoitotottumusten arviointi, suun tarkastus, kuten yllä - Yksilöllinen ohjaus. Erityisesti osallistava keskustelu mahdollistetaan - Jäännösplakin havainnointi > harjaustekniikan kontrolli ja hammaslanka vähintään kaksi kertaa viikossa, tarvittaessa väritablettien käyttö, sovitaan välitavoitteet (Terveyskortti). - Tupakka: Mini-interventio/tupakkatuotteet (esite www.akateeminenerveyskeskus.fi , Kumman kaa?, nuoret voivat itse tuottaa materiaalia, integroituna oppiaineeseen). Kysytään

	<p>puhdistuksessa</p> <ul style="list-style-type: none"> - Terveystiedon tuntien tueksi sth:n te materiaalia; Suunhoito-opas yläkouluille ja suunvuoro.fi sivuston materiaali, tavoitteena tietää mistä suun sairaudet johtuvat. <p>Voi hyödyntää Esim. Elämysrataa, jossa eri toimintapisteissä haetaan tietoa suun hoitoon ja sairauksiin liittyvistä asioista ja keskustellaan niistä. Tällöin vahvistetaan omia päätöksen teko taitoja ja valintoja. Voidaan hyödyntää yhteistyössä esim. AMK.</p> <p><i>Yhteistyö koulun, terveydenhoitajien, oppilashuoltoryhmän yms.</i></p>	<p>suoraan tupakasta, nuuskasta ja alkoholista, energijuomista. Jjos ei käytä, kysytään mitä mieltä olet? Muistetaan kirjaminen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pari-interventio: voisi valita kenen kanssa tulee hammashoitolaan - Seuraava käynti merkitään suunhoitokorttiin tms. ja informoidaan jatkosta - Riskipotilas > yksilöllinen hoitoväli - Ilmoitus hoidosta pois jääneiden vanhemmille/huoltajille.
17-vuotias/opiskelija	<p>Nuori ymmärtää, että suun terveys on omalla vastuulla ja samoin hoitoon hakeutuminen.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Nuorelle lähetetään kehoitus varaamaan aika hammashoitolaan. - Yksilöllinen käynti - Eroosio, viisaudenhampaat, muu tutkimustieto - Terveysneuvonta, omahoidon merkityksen korostaminen <p><i>Yhteistyö koulun, terveydenhoitajien, oppilashuoltoryhmän yms.</i></p>	<p>Hammaslääkäri/Suuhygienisti</p> <ul style="list-style-type: none"> - Shg Viisaudenhampaiden huomiointi - Yksilöllisen hoitovälin määrittely
<p>Riskipotilas = lapsi/nuori, jolla on kohonnut riski suun sairauksiin > yksilöllisesti määritellyt tarkastukset ja kotihoidon ohjaus ja kontrolli</p>		

Yksilöllisen tarkastusvälin määräytyminen	TAVOITTEET	HAMMASHOITOLA
<p>Kohonnut riski</p> <p>Osuus on noin 5-10% Jos d>3 ja/tai CPI>2 Arvioidaan myös muut riskitekijät: elintavat, ikäkaudet, sosioekonominen asema, elämäntilanne, alueelliset tekijät (Käypä hoito). Kiinnitetään erityistä huomiota erityisesti 3-7 lk, jolloin kariesriski on kohonnut.</p> <p>Tarkastusväli 1vuosi</p>	<p>- Yksilöllinen tehostettu omahoito-ohjelma:</p> <ul style="list-style-type: none"> o Ravintotottumukset, o Puhdistus: jäännösplakin havainnointi o Fluorin saanti o Ksylitoli 	<ul style="list-style-type: none"> • Selvitetään omahoitotottumukset ja sairastumisen aiheuttavat tekijät • BW jos on yksikin kiilteen läpi läpäissyt karies • Ammattihenkilön toteuttama noninvasiivinen hoito (Käypä hoito) • Mineralisaatiohäiriö: kolmen kuukauden välein fluorilakkaus (Käypä hoito) • Yksilöllinen tehostettu omahoito-ohjelma (Käypä hoito)
<p>Terveet ja kevyt riski</p> <p>Kulkevat yllä olevan mallin mukaan, jolloin heillä on kahden vuoden tarkastusväli.</p>	<p>- Yksilöllinen omahoito-ohjelma:</p> <ul style="list-style-type: none"> o Ravintotottumukset o Puhdistus: jäännösplakin havainnointi o Fluorin saanti o Ksylitoli 	<ul style="list-style-type: none"> • Selvitetään omahoitotottumukset ja sairastumisen aiheuttavat tekijät • Yksilöllinen omahoito-ohjelma (Käypä hoito)
<p>Huomioitava</p> <ul style="list-style-type: none"> - toistuvat sairaudet tai lääkitykset - hammashoitopelko tai puutteellinen hoitomyöntyvyys 	<p>arviointi, koulutus, havainnointi, yhteistyö sos tsto</p>	
<p>Kaltoinkohtelu</p> <ul style="list-style-type: none"> - Toistuva vastaanotolta poisjäänti 	<p>Suun terveydenhuollon osaamisen vahvistaminen toimintamallin, jolla seurataan poisjääntejä</p>	<p>syyn selvittely perhetilanteen selvittely</p>

<ul style="list-style-type: none"> - Huomattava määrä kariesta - Anestesiakäynniltä poisjäänti - Ylävartalon vammat 	havaitseminen	yhteydenotto sosteriin, jos kaltoinkohtelu tai lapsi ei ole tullut
--	---------------	--

Perustelut mallille:

Suuhygienistien tarkastuskäynnit: lapset saavat terveyden edistämisen osallistavalla otteella. Hammaslääkäri vahvistaa annettua neuvontaa, hän lukee potilasasiakirjasta, mitä suuhygienistin ja lapsen kanssa on sovittu ja keskustelee lapsen kanssa sen pohjalta. Suuhygienisti keskittyy enemmän terveydenedistämiseen. Tarkastuksen tulee sisältää aina suunhoitotottumusten kartoitus, esimerkkinä fraasit. Suunhoitokorttiin voidaan kirjata omahoito-ohjeet ja se seuraa lasta neuvolasta, välittää viestiä hammashoitolan ja neuvolan välillä (Espoo).

Tilastot: Diagnoosimerkinnot, I-luokka kevät ja V-luokka keväällä.

Shg:n kirjaukset

SAB01: Shg tekee terveystarkastusta ja huomaa kariesta. Shg ei laske indeksejä, vaan varataan aika hammaslääkärille, joka tekee statuksen, diagnoosin ja hoitosuunnitelman.

SAB02: Shg tekee terveystarkastuksen. Potilaalla on hammaskiveä (ei kariesta). Shg kirjaa statuksen ja laskee indeksit. Potilaalla hoidon tarve (htarv). Shg tekee hoitosuunnitelman. Merkitsee potilaan myös valmiiksi palvelujakson päätyttyä.

SAB02: Shg tekee terveystarkastuksen. Ei hoidon tarvetta. Shg laskee indeksit ja tekee hoitosuunnitelman.

Liitteet:

Liite 1. Espoon Kivenlahden uusi malli: neljän suuhygienistiä ja hammaslääkäri

Liite 2. Lasten ja nuorten suun terveydenhuollon esimerkkimalli lukuvuodelle 2009-2010

Liite 3. Hämeenlinnan III-luokan Pesukoulu

Liite 4. Fraasit

Liite 5. Tupakka ohje V-luokkalaiselle

Liite 6. Tupakka ohje: tupakointi kannattaa lopettaa

Neuvontamateriaalin käyttö: Suositellaan, että neuvontamateriaalia on netissä, odotustiloissa, neuvontapisteissä (Ikäneuvo), päivystysvastaanotolla, muualla sosiaali- ja terveydenhuollossa, kirjastossa, hoitotilanteissa hyödynnetään esitteitä, niin että käydään esite läpi ja annetaan jos potilas/hoitaja kysyy.

Kirjallisuus ja neuvontamateriaalia:

- Käypä Hoito. www.terveysportti.fi
- Terveydenedistämisen laatusuositus. STM 2006.

- Juomat ravitsemuksessa. Valtion ravitsemusneuvottelukunta raportti 2008.
- Yhtenäiset kiireettömän hoidon perusteet. STM
- Makeiset ja virvoitusjuomat kouluissa ja oppilaitoksissa; Opetushallituksen tiedote 2007.
- Kouluterveydenhuollon laatusuositus. STM:n oppaita 2004:8.
- Korkeakouluopiskelijoiden suun terveyden muutokset kolmen ensimmäisen opiskeluvuoden aikana. Ylioppilasterveydenhoitosäätiön tutkimuksia 44/2008.
- Tolvanen Mimmi; Lahti Satu; Poutanen Raija; Seppä Liisa; Pohjola Vesa; Hausen Hannu. Changes in children's oral health-related behavior, knowledge and attitudes during a 3.4-yr randomized clinical trial and oral health-promotion program. <http://www.biomedexperts.com/Abstract.bme/19627350/Changes_in_children_s_oral_health-related_behavior_knowledge_and_attitudes_during_a_3_4-yr_randomized_clinical_trial_an> European journal of oral sciences 2009;117(4):390-7.).
- Ohjaustyyli koululaisten napostelutottumuksia koskevassa suun terveysohjauksessa. Kasila K, Poskiparta M, Kettunen T, Pietilä I. Sosiaalilääketieteellinen aikakauslehti 1/2009, 37-50.
- Suunhoito-opas yläkouluille. Teija Jormanainen, Sirpa Järvinen.
- Järkipala: www.sitra.fi.
- Neuvokas perhe: www.sydanliitto.fi.
- Juomasuosituksukset nuorille: www.hammaslaakariliitto.fi.
- Hymyssä suin: www.stal.fi
- Laukaa: Hamsu. Tilattavissa maksullisena.
- Terveyden edistämisen materiaalia: www.suunvuoro.fi, www.lapsenhampaat.fi, www.maitojaterveys.fi, <http://ffp.uku.fi/teens>
- www.suupuhtaaksi.fi. Hampaat ja tupakointi-esite: www.helsinki.fi/akateeminenterveyskeskus.

Yhteisöllinen terveyden edistämisen malleja nettisivuilla:

- Pääkaupunkiseudun: www.suunvuoro.fi
- Kirkkonummi: *Esitys on nähtävissä THL sivuilla: http://info.stakes.fi/NR/rdonlyres/07B92FBD-C38B-4DCC-81C6-CCDD6F6639E0/0/2008_i_kuha_mandelin.pdf*

Saatavilla olevaa koulutusta: Tupakka-koulutus: Syöpäjärjestöt ja HELI.

Mitä on kaltoinkohtelu:

Toistuva vastaanotolta poisjäänti, syy pitäisi selvittää (voiko ottaa yhteyttä). Huomattava määrä kariesta voi myös viitata lapsen hoidon vakavaan laiminlyöntiin, ellei toisin voida todistaa. Tällöin kannatta selvittää perheen tilanne. Tärkeää ennaltaehkäisy ja havaitseminen. Esim. anestesiasta poisjäänti, arvioitava tehdäänkö lastensuojeluilmoitus? Kehiteltävä toimintamallit, joilla

seurataan poisjääntejä. On tärkeää tiedottaa muille toimialoille hammashuollon tärkeydestä ja vahvistaa suun terveydenhuollon osuutta. <http://www.lapsiasia.fi/nyt/aloitteet/aloite//view/1416327>

Kehittämisehdotuksia:

Kunnat järjestävät omaa koulutusta suuhygienisteille, koska nykyinen AMK koulutuksessa ei huomioida riittävästi lasten ja nuorten tarkastuksia ja hoitoa. Kunnat joutuvat kouluttamaan itse. Esimerkiksi Espoossa suuhygienisti voi seurata tarkastettujen lapsien hoitoa hammaslääkärillä, voi porata poistettuja hampaita ja järjestetään oikomiskoulutusta. Tulee vaikuttaa koulutusyksiköihin, jotta koulutus vastaa nykyisiä hoitokäytänteitä eikä jää yksin terveyskeskusten tehtäväksi.